

Σημειώσεις για τη συγκρότηση του αισθητικού μηνύματος στην αρχιτεκτονική

Περίληψη

Στο κείμενο αυτό γίνονται σύντομα σχόλια, μέσω παραδειγμάτων, πάνω στα εξής θέματα: Έρωτας, η κυριολεκτική και η μεταφορική χρήση του όρου. Το στοιχείο του πάθους και της μεροληψίας. Μηχανισμοί της σύνθεσης: αφαίρεση και μίμηση, το ελλείπον και το πλεονάζον. Μορφικές γλώσσες, η αισθητική αξία της αναγνωρίσιμης δομής και το συνειρμικό στοιχείο. Εκ προθέσεως ενδείκτες και καταστροφή του μηνύματος. Συστήματα περιορισμών στην αρχιτεκτονική και διάγνυσή τους, από τον Βιτρούβιο μέχρι σήμερα. Η παρουσία του μεροληπτικού στοιχείου στην κεντρική ιδέα και το ενδιαφέρον για την τοπικότητα. Η χρήση των διάσπαρτων εικόνων.

1. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους οργανωτές –και ιδιαίτερα τους συναδέλφους Σταύρο Αλιφραγκή, Παναγιώτη Πάγκαλο και τους συνεργάτες τους– για την τιμητική πρόσκληση να συμμετάσχω στο CityLab 2016. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τα τιμώμενα πρόσωπα, τη Σουζάνα και τον Δημήτρη Αντωνακάκη, για την προσφορά τους στην ελληνική αρχιτεκτονική, για την εξαιρετική χθεσινή τους εισήγηση –ένα είδος επιστημονικής αυτοβιογραφίας– αλλά και για την ευκαιρία που μας δίνουν να συγκεντρωθούμε εδώ και να μιλήσουμε αμέσως ή εμμέσως για το έργο τους αλλά και για άλλα ενδιαφέροντα ζητήματα.

Ομολογώ την αμηχανία μου όταν μου έγινε γνωστό το θέμα «Πόλη-αρχιτεκτονική-έρωτας». Ανέτρεξα καταρχήν, πρωτίστως, στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, αναζητώντας, κυρίως, το πώς ερμήνευσαν το έργο τους και τα περί έρωτος σύγχρονοι διανοητές, όπως ο Παναγιώτης Μιχελής² και ο Μανώλης Ανδρόνικος³.

Η αλήθεια είναι ότι, παρά τις προσπάθειες μεταφοράς ή αναγωγής και παρά τις όποιες νοητικές ασκήσεις, δεν κατάφερα να προχωρήσω πέραν των μάλλον δύσχρηστων για την αρχιτεκτονική προεκτάσεων, τις οποίες προσφέρει τόσο το ίδιο το «Συμπόσιο» του Πλάτωνα, όσο και οι εικαστικές ή μουσικές απεικονίσεις του, όπως, λόγου χάρι, ένας εντυπωσιακός πίνακας του Anselm Feuerbach, εκπροσώπου του γερμανικού κλασικισμού του 19ου αιώνα ή όπως η «Σερενάτα για βιολί και ορχήστρα για το Συμπόσιο του Πλάτωνα» (1954) του Leonard Bernstein. Ειδικά, όταν ακούσει κανείς τη σερενάτα, καταλαβαίνει ότι δεν έχει καμία προφανή σχέση ούτε με το «Συμπόσιο» ούτε με τον έρωτα. Απλώς, όπως άλλωστε θα όφειλε, παραπέμπει στο υπόλοιπο έργο του Bernstein και στα εξαιρετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά αυτού του έργου, που επιδέχεται όσες ερμηνείες μπορεί να φανταστεί ο κάθε ακροατής. Οφείλω να πω ότι περισσότερο με συγκίνησε ένα αναπάντεχο εύρημα στο διαδίκτυο: η εικόνα του αστεροειδούς 433 Eros⁴, ενός μάλλον απειλητικού για τη γη γεωπλήσιου αντικειμένου, γοητευτικού όμως για τις εξαιρετικές καμπύλες του. Κατέληξα γρήγορα σε μια αυτοσχέδια –αν και άχρηστη για το θέμα μας– εξήγηση του ονόματος που του αποδόθηκε: συνδυάζει το στοιχείο της μορφικής γοητείας με εκείνο της ενδεχόμενης απειλής, γνωστά και τα δύο συστατικά του έρωτος.

Συνεχίζοντας την ακροβατική αναφορά στον Πλάτωνα και αναζητώντας προσφορότερες για την τέχνη αναλογίες, θα έλεγα ότι, βλέποντας τα Πλατωνικά στερεά, μπορούμε να αντιληφθούμε ότι ενδεχομένως έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για την κρυσταλλογραφία αλλά, αυτά καθ' εαυτά, εξ αιτίας της ίδιας της τελειότητάς τους, εκφράζουν ένα κόσμο ιδεών και ένα μορφολογικό όριο, που είναι υπερβολικά προφανές και κανονικό, για να αποτελέσει ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικό κανόνα.

Αν αυτά τα στερεά μάς είναι ανεπαρκή ως αισθητικά πρότυπα, ποιο είναι το πραγματικό περιεχόμενο του αισθητικού μηνύματος της αρχιτεκτονικής και ποιον ρόλο παίζει ο έρωτας; Θα έκανα τη γρήγορη παραδοχή να προχωρήσω σε έναν πολύ πεζό ορισμό του έρωτος, μιλώντας για μια «ίωση», απαραίτητη για την αναπαραγωγή και κυρίως για μια κατάσταση εξιδανίκευσης του «αντιπάλου» προσώπου, ώστε να δημιουργηθεί η έλξη. Μάλιστα, είχα μπει στον πειρασμό να σας δείξω και μια διαφάνεια με τον χημικό τύπο του έρωτα αλλά δυστυχώς ο τύπος αυτός δεν έχει ακόμη εφευρεθεί αν και είμαστε αρκετά κοντά πλέον. Μιλούμε, λοιπόν, για ένα σύστημα μεροληπτικής αλλοίωσης της πραγματικότητας, ίσως και για μια απομάκρυνση από την αδιάφορη κανονικότητα.

Αντιλαμβάνεστε ότι, όταν χρησιμοποιούμε τις λέξεις αυτές, βρισκόμαστε σε έναν κόσμο μεταφοράς και όχι κυριολεξίας. Η κυριολεκτική σημασία του όρου «έρως» και το αισθητικό μήνυμα της αρχιτεκτονικής έχουν μικρή συμβατότητα. Είναι άλλος ο κόσμος των εικόνων, των σχημάτων και του χώρου και άλλος ο κόσμος του έρωτα και των ανθρωπίνων σχέσεων. Βεβαίως, στον κόσμο της καθημερινής εμπειρίας, υπάρχουν εσωτερικές συνδέσεις που αφορούν τη συναισθηματική φόρτιση του δημιουργού ή του χρήστη του χώρου. Δεν υπάρχει όμως προφανής οργανική σχέση ανάμεσα στους κόσμους αυτούς και τα εννοιολογικά τους συστήματα, παρά μόνον μέσα από τη χρήση μεταφοράς. Αυτήν ακριβώς τη μεταφορική χρήση του όρου «έρως» θα επιχειρήσω να αξιοποιήσω στη σημερινή μου εισήγηση.

[Διαβάστε ολόκληρο το κείμενο σε μορφή .pdf](#)